

Överlevde jag Waldorf?

Agnes Scott är 23 år och utbildad socionom, bosatt i Stockholm. Hon gick i Waldorfskola 1998–2007 och innan dess på Waldorfförskola i tre år. **Joacim Jons-son** har intervjuat henne om hennes erfarenheter därifrån.

Waldorfskolan betraktas ibland som en slags harmonisk frizon för barn i ett modernt stressat samhälle. Vilka normer upplevde du i Waldorfskolan?

Generellt fanns det ett motstånd mot kritiskt tänkande. Om man någon gång hade invändningar mot undervisningen eller hade kritiska frågor blev lärarna ofta väldigt arga.

Under låg- och mellanstadiet fanns det mycket regler kring hur man skulle klä sig. Man fick till exempel inte ha svarta kläder, man fick inte ha kläder med tryck eller text på och man fick inte ha nagellack eller smink. Dök man

någon gång upp till skolan med nagellack fick man tvätta bort det direkt.

Vi fick inte ha någon form av elektronik. Vi fick inte ha mobiltelefoner eller mp3-spelare i skolan. Lärarna kallade det "maskiner" och sa att vi inte fick ha med oss "musik-maskiner". När vi åkte på klassresor fick vi inte heller ha med oss läsk eller serietidningar. Man fick aldrig någon förklaring till varför.

Generellt så fick man inga förklaringar. Det fanns bara en massa regler och ville man veta varför reglerna fanns kändes det ofta som om lärarna inte visste vad de skulle svara. Ofta sa de att vi skulle få veta det när vi blev äldre.

Vi fick inte heller spela fotboll förrän vi gick i sjätte klass. Anledningen, sa de, var att fotboll var en aggressiv sport. De hade en historia de berättade om att fotbollen hade börjat med att man sparkade på ett avhugget huvud, därför hade det uppkommit på ett aggressivt, våldsamt

"Om man hade invändningar mot undervisningen eller hade kritiska frågor blev lärarna ofta väldigt arga."

sätt. De sa även att sparkar i sig var aggressivt, så vi fick inte spela fotboll förrän vi blev äldre. Samtidigt hade de inget emot andra lekar såsom brottning, som också kan uppfattas aggressivt, eller andra bollsporter.

Senare har jag förstått att det egentligen handlade om att Steiner tyckte att fotboll var dåligt, eftersom han gjorde en distinktion mellan kropp och huvud och att han menar att det finns något antiintellektuellt och djuriskt med att använda den kroppsdel som är längst bort från huvudet. Det här förklarades inte under skoltiden utan det har jag letat fram själv.

Vilken syn hade de på sin egen pedagogik jämfört med utomstående skolor?

Generellt så fanns det en inställning hos lärare och positiva elever om att Waldorf fungerade bättre och att man lär sig mer än i vanliga skolor. De ansåg också att om man gått Waldorf så har man kunskap på en annan "själslig" nivå.

Samtidigt fanns en underliggande rädsla för att behöva komma i kontakt med "världen utanför", som om man vore rädd att konfronteras med sin egen myt och kanske skulle upptäcka att det inte alls är så. De pratade mycket om "kommunala skolor" och sa att där var det hårt och eleverna blev mobbade. Jag minns inte vad de sa om samhället i stort men vad jag minns starkt är deras bild av alla skolor som inte var Waldorfskolor. De odlade en skräck för vanliga skolor så att många, när det var dags att välja gymnasium, inte vågade byta till en annan skola fast de kanske ville.

Fanns det inslag som i efterhand verkar ha varit konfessionella?

Ja, det var en del prat om "Anden" och "Guds ande". Varje morgon bad vi "morgonspråk", där en vers var: "... där människan i sin själ, åt Anden boning ger". De pratade även om bibliska och kristna fabler som om de vore sanning.

Kemiundervisningen och framför allt biologin (som kallades växtlära) handlade mycket om biodynamisk odling. Det kanske inte är rent konfessionellt men det handlar ändå om att man får lära sig någon sorts new age-ockultism som om det vore faktabaserat.

Fick ni lära er sagor, myter och liknande utan att det klargjordes att de inte hänt i verkligheten?

Ja, Gamla Testamentet beskrevs som en faktisk redogörelse av historiska händelser. Det gjorde också berättelsen om ärkeängeln Sankt Mikael, som man firar i Waldorfskolor en gång om året på den så kallade Mikaelidagen. Man sätter då upp ett spel där Sankt Mikael dräper en drake. De här berättelserna beskrevs inte som sagor utan som verklighet.

Man gjorde egentligen ingen direkt skillnad mellan historia och religion. När man undervisade om kristen religion berättades det som om det vore historia och samma sak gällde berättelser om asatro. Historiska fakta vävdes ihop med myter och legender. Uppenbarelser av änglar och liknande berättades parallellt med fakta om historiska samhällen.

Fick ni ha egna läroböcker?

De enda ämnen vi hade egna läroböcker i var matematik och språk. Vi fick dock inte dessa böcker förrän vid sjätte klass. I de andra ämnena skrev vi "periodhäften" – böcker som var handgjorda av föräldrar, som vi skrev i

"Gamla Testamentet beskrevs som en faktisk redogörelse av historiska händelser. Det gjorde också berättelsen om ärkeängeln Sankt Mikael, som man firar i Waldorfskolor en gång om året på den så kallade Mikaelidagen."

med färgpennor. Jag tror inte att vi heller här fick någon förklaring till varför vi inte hade läroböcker, möjligen sa de att vi skulle skapa dem själva istället. Men jag minns det inte som att det fanns särskilt mycket kreativitet inblandat. Vi var tvungna att skriva i skrivstil med tjocka färgpennor (blyerts och bläck var förbjudet) och rita ramar på varje sida av böckerna. När vi fick ett omdöme bedömdes hälften av det utifrån hur fint vi gjort vårt periodhäfte.

Vad hände om några ville lära sig mer än vad kursen innehöll?

Just det har jag inget klart minne av, men det sågs som ett problem att jag redan kunde läsa när jag började skolan. Det fanns en tydlig idé om vad man skulle kunna och inte kunna. Det var ett problem att själv inhämta kunskap, fokus låg istället på att läraren skulle lära ut kunskap. Synen på relationen mellan lärare och elev var att läraren är en auktoritär person som inte uppmuntrar eleven att själv undersöka, tänka och ställa frågor utan läraren tillhandahåller kunskapen.

Senare har jag förstått att det finns bakomliggande idéer inom Waldorfpedagogiken som innebär att barnen är redo för en viss typ av kunskap i en viss ålder.

Ett välkänt inslag i Waldorf är betoningen på estetik. Kritiker menar dock att det bara är en viss sorts "rätt" estetik som lärs ut. Hur fria var ni att skapa egna verk som ni ville?

Det är intressant, för många som inte vet så mycket om Waldorf verkar ha en generell uppfattning om att det är "kreativt". Det upplevde jag inte att det var alls. När vi skulle måla till exempel, fick vi stränga direktiv om exakt vilket motiv vi skulle måla och hur vi skulle gå till väga. Det fanns aldrig något utrymme att skapa det man ville

utan det var redan bestämt att alla skulle göra samma sak. Vi höll också på mycket med handarbete, men även här var det bestämt vad vi skulle göra. Jag minns speciellt en period i femte klass när vi skulle sticka lovikkavantar. Jag hade varit sjuk i kikhosta och missat mycket av skolan, men jag fick gå iväg från mattetimmen för att sticka de här vantarna. Det ansågs viktigare.

En vanlig aktivitet i Waldorf är en slags rörelse eller dans som kallas eurytmi. Hur gick det till att göra den och vad var syftet?

Eurytmi är ett ämne man läser under hela skolgången. Det har kanske inslag av någon form av meditation eller yoga och det är fortfarande oklart för mig vad syftet är. I första klass var vi tvungna att köpa dyra eurytmidräkter – en särk i olika färger – och det var väldigt viktigt att den var antroposofiskt tillverkad.

Jag minns att jag fick gå iväg och göra läkeurytmi under lågstadiet, eftersom de sa att jag hade ”svankrygg”. Jag minns att jag fick hålla i en stav och gå runt i olika formationer med den här staven. De sa att det skulle hjälpa min rygg så att den skulle bli rakare.

En lärare brukade berätta att hans dotter fått läkeurytmi medan hon hade tandställning och att läkarna varit imponerade av hur snabbt hennes tänder hamnade rätt, vilket läraren menade var tack vare läkeurytmi.

Sades något om vacciner, barnsjukdomar, alternativbehandlingar, elöverkänslighet, mobilstrålning och liknande?

Angående vaccinationer sa man inte rätt ut att det inte behövdes, men man sa väl att det även ”gick bra” att inte vaccinera. Det anordnades särskilda föräldramöten där någon av föräldrarna kom och berättade om hur deras

barn inte vaccinerats och hur bra det gick. Man sa att barn utvecklas andligt genom att gå igenom sjukdomar och därför skulle man inte vaccinera sig.

Angående mobiltelefoner pratade man om att det var dåligt, och hade generellt ett motstånd mot det. Jag minns att många pratade om att de inte hade någon tv hemma och att det ansågs väldigt eftersträvansvärt.

När man gick till skolsyster förekom det ofta antroposofisk medicin och framförallt arnikasalva som var Waldorfskolans universalmedicin. Oavsett om man var lite trött, hade ont i huvudet eller stukat armen blev man insmörjd med arnikasalva.

Delade man upp saker eller beteenden i naturligt och onaturligt?

Ja, plast pratade man om som onaturligt och även syntetiska material generellt. Kolsyra var också onaturligt – vi fick inte dricka läsk. Det fanns ingen plast alls på skolan utan bara naturmaterial.

Såg du några exempel på rasism, sexism, homofobi, förakt mot handikapp eller liknande?

Generellt fanns det en väldigt tydlig uppdelning på skolan. Tjejer och killar delades upp, vad som var accepterat för killar skilde sig från vad som accepterades av tjejer. Det var till exempel mer okej för killar att leka vilda lekar medan tjejer inte skulle göra det. Rassistiska undertoner fanns

Man sa att barn utvecklas andligt genom att gå igenom sjukdomar och därför skulle man inte vaccinera sig.

i undervisningen, och jag minns att min lärare skämtade om slaveri.

På skolan fanns det "läkepedagogiska" klasser för personer med förståndshandikapp. Det var dock väldigt uppdelat så man träffade aldrig den klassen.

Deras syn på vad som är naturligt drabbade tjejer mycket hårdare och tydligare. Man bestraffades hårt för att ha smink och sådant (inte ens ekologiskt smink var tillåtet). Det satte tjejerna i en svårare situation och blev ett fall av dubbelbestraffning då det delvis finns ett socialt tvång att tänka mycket på sitt utseende, men där lärarna samtidigt bestraffade dem som hade smink, en viss typ av kläder och så vidare. En situation som jag minns starkt var när min lärare inför hela klassen kallade en elev för slampa för att hon hade sminkat sig.

Hur hanterades sociala frågor och problem, som mobbning och konflikter?

Det fanns en "antimobbningsgrupp" på skolan och en antimobbningsplan, men den spelade ingen roll utan fanns där enligt min uppfattning mest för syns skull. Det förekom mobbning av elever, och lärarna var även med och bidrog till det. Lärarna upprätthöll vissa stämplat på eleverna och på vilket beteende som var okej. Man pratade även om hur ingen blev mobbad och att det inte fanns någon mobbning på Waldorfskolor, vilket såklart blir väldigt kränkande mot dem som faktiskt blev mobbade. Om mobbningsfrågan någon gång kom upp ville lärarna istället prata om att lärare minsann också kunde bli mobbade av elever.

När det var konflikter mellan elever skulle man alltid "reda ut det" i helklass. Mobbare och mobbad skulle träf-

fas och ”prata ut”. Sedan man pratat om vad som hänt släppte man det och det var som att man tänkte att det var färdigt då. Jag vet att det förekom kritik mot skolans antimobbningsplan och deras sätt att hantera mobbning, nämligen att det inte fanns något stöd för deras metoder i forskningen.

Förekom kritik från föräldrar eller elever? Hur hanterades i så fall det?

Det var inte många föräldrar som kritiserade något eftersom de alla var så inblandade i skolan på olika sätt. Flera av föräldrarna var lärare på skolan eller bästa kompisar med lärarna. Mina föräldrar framförde en gång kritik mot sättet att undervisa och min lärare blev så arg att hon förbjöd dem att komma på föräldramöten och hotade med att sätta mig i parallellklassen. Så det fanns inte någon acceptans för att vara kritisk.

Det var oerhört mycket i pedagogiken som inte förklarades överhuvudtaget, men som går att härleda från Steiners läror och uppenbarelser. Jag minns att vi elever hade frågor ibland, men vi fick alltid till svar att vi skulle förstå senare när vi blev äldre. Så småningom när vi blev äldre fick vi också förklaringar till en del inslag i undervisningen.

Det hände ibland, när vi var lite äldre, att någon elev ifrågasatte reglerna eller undervisningen. Det slutade alltid med att läraren blev väldigt arg och kände sig personligt påhoppad. Efteråt pratade de om mobbning av lärare, vid flera tillfällen började lärare gråta och vi elever framställdes som elaka och som ”mobbare”.

Efter Waldorfskolan började du på ett kommunalt gymnasium. Fanns det inte problem där också?

Det är klart att det gjorde men inte alls på samma sätt som i Waldorf (sedan är det svårt att jämföra eftersom ett gymnasium inte riktigt är samma sak som att gå i grundskolan). Den stora skillnaden jag upplevde var att lärarna respekterade eleverna på gymnasiet och såg oss som vuxna individer. I Waldorfskolan behandlade de oss som barn även när vi inte var det längre. Jag minns till exempel att jag kämpade i femte klass för att vi skulle få ta upp vår mat själva när vi åt, men läraren ansåg att vi inte skulle klara av det så det gick inte igenom.

På gymnasiet fanns det inte alls samma problem med att lärarna förminskade en eller var auktoritära som i Waldorfskolan. Sedan förekom det inte heller mobbning på samma sätt, och även om det fanns problem bland eleverna så var inte lärarna med och upprätthöll eller bidrog till problemen som de gjorde i Waldorf.

Vad skulle du säga till Waldorfförespråkare som säger att det visserligen har funnits problem men att de är borta eller mindre nu, eller att de utvecklats vidare från Steiner?

Jag har svårt att tänka mig att det har förändrats. Jag slutade Waldorfskolan år 2007 och då hade det inte förändrats. Hela deras pedagogik bygger ju på Steiners religiösa/andliga upplevelser och idéer, så jag vet inte vad man skulle kunna förändra i så fall, och vad förespråkarna menar att man utvecklas mot istället.

Allt jag kan säga är att de åren jag gick Waldorfskola fanns det mycket problem, och problemen ligger ju i själva pedagogiken som inte har någon vetenskaplig grund, sätet att lära ut och så vidare. Sedan pratar förespråkare ofta om hur man inom Waldorf ser mångfalden och "helheten" i människan. Den verklighet jag upplevde var precis tvärt-

om. Alla skulle vara likadana och göra samma saker. Det fanns ingen förståelse för människors olikhet och det var inte okej att ställa frågor eller kritiskt reflektera. ☞

Agnes Scott skriver även skönlitterära texter på fritiden. Just nu publicerar hon romanen Trädgårdsmästarens barn om sina upplevelser av att växa upp i en antroposofisk Waldorfskola. Romanen läggs upp på tradgardsmastarensbarn.blogg.se. Denna intervju har även publicerats på VoF:s blogg.

”Man skyr kritiskt tänkande”

Alicia Hamberg gick i Waldorfskola på 1980-talet och har skrivit mycket om sina upplevelser därifrån, om Waldorfpedagogik och antroposofi i allmänhet. Här är hennes kommentarer till intervjun med Agnes Scott:

”EFTERSOM WALDORFSKOLAN bygger på en specifik idé om barnets goda och hälsosamma utveckling, överraskar det inte att den under Agnes Scotts tid inte skiljer sig mycket från min (femton år tidigare). I sin grundläggande syn på människan och världen kan Waldorf inte förändras utan att upphöra att vara Waldorf. Det betyder att man fortfarande skyr kritiskt tänkande, att man försöker förhindra att barnen ’intellektualiseras’ för tidigt, att man undviker att separera myt från fakta, att läraren som auk-

toritet är källan till all kunskap och att färdigtryckt skolmaterial utifrån undviks, att undervisningen likriktas och alla barn förväntas följa samma utvecklingsgång, med mera. Eurytmin kan inte tänkas bort, morgonpråk (böner) läses fortfarande och högtider som Mikaelidagen firas på fullaste allvar, eftersom de är på allvar, även om skolan misslyckas med att förklara den antroposofiska tanken bakom. Saga är i djupaste mening sanning; människan är inte i första hand en materiell varelse. Detta har präglat och kommer att fortsätta prägla Waldorfskolan, så länge den inte säljer sin själ.

Att Waldorf förbjuder företeelser som är 'normala' utanför Waldorf (läsk, smink, etc.) och påbjuder andra (naturmaterial, hälsosam mat, etc.) är inte förvånande. Det är resultatet av ett antroposofiskt inspirerat kulturellt högmod, ett förakt för den vanliga världen och insikten att målgruppen är föräldrar som tröttnat på genomsnittssamhällets vulgäraste yttringar. Det är i princip egalt om förbuden gäller mobiltelefoner (nu) eller att tala om teveprogram (på min tid). Å ena sidan har vi antroposofiska tankar om att till exempel onda krafter verkar bland annat genom teknologin, eller att viss föda främjar andlig och fysisk hälsa. Å andra sidan föräldrars begripliga önskan att barnen inte ska sitta klistrade framför apparater eller fastna i skräpmat, lockade till detta av kommersiella krafter och kamrattryck. Den föräldragruppen har Waldorfskolan alltid lockat, även om de samtidsfenomen föräldrarna har stört sig på har varierat. På så sätt har ingenting heller förändrats.”